

שאלה: רש"י (סוף פרשת וישב) מביא מדרש תמוה. מפני שיוסף הצדיק בקש מן שר-המשקים לזכור אותו ולהוציאו מבית הסוהר, לכן ניתוספו לו שנתיים במאסר? מה העניין?

תשובה: יש לנו פירושו של רבי אברהם בן הרמב"ם על ספר בראשית-שמות. שם (סוף פרשת וישב) הוא שואל על המדרש הזה שהרי מצאנו כי צדיקים גדולים עסקו בהשתדלות ולא סמכו על הנס. "אם בטחונו של המאמין שלם בלב, אין זאת גורע מבטחונו אם יעסוק בסיבות רגילות. הנה יעקב [כדי להנצל] שלח מתנות לְעֶשָׂו אחיו (בראשית לב, יד-כב). וגם יצחק העלים ענין רבקה, בבואו בין הפלשתים, ואמר עליה "אחותי היא". וכך עשה גם אברהם בענין שרה [בבואו למצרים]. ולא אמרו עליהם דברי גנות" [מפני השתדלותם]. עכ"ל.

אלא נראה לי ליישב דברי חז"ל, על מה נענש יוסף שעבור פגם זה הוארך זמן מאסרו בשנתיים. כי יש השתדלות נורמלית, ויש השתדלות מופרזת, מתוך פְּנִיקָה, מתוך כהות החושים. למשל, אדם הטובע במים והוא תופש בקש כדי להנצל. ודאי אינו פועל בהגיון.

מי שהוא עברי, בזוי הוא בעיני המצריים, כמו שהיה יוסף "כי לא יוכלון המצרים לאכול את העברים לחם, כי תועבה היא למצרים" (בראשית מג, לב). וגם שר המשקים כשנזכר סוף כל סוף להודיע לפרעה על הימצאותו של נער חכם שיפתור לו את חלומותיו, לא יכול להמנע מלהזכיר "נער עברי", כלומר לבזיונו.

וגם אשת פוטיפר בזתה את העברים (בראשית לט, יד) "הביא לנו איש עברי לצחק בנו".

נוסף על כך מי לא יודע שהרבה פעמים כאשר האדם מגיע לְמִשְׁרָה רמה, והוא שר או פקיד גבוה, הוא כבר שוכח את מצוקותיהם של פשוטי עם, הוא גם מנותק מלהתרגש מבעיותיהם.

במצב כזה, אבסורד הוא מיוסף שיעלה בדעתו שהנכרי הזה יזכור אותו לעשות לו טובה. וגם מי אומר שפרעה ייענה לו? הרי יוסף לא ידע מראש שפרעה יחלום ויהיה במצוקה לדעת פתרון חלומו.

לכן דנו חז"ל שההתאמצות המופרזת של יוסף, לפנות אל הגוי, זו היא חוסר בטחון חמור מאד. ודאי אדם צריך להשתדל, אבל בצורה הגיונית.